

EURÓPAI FÜZETEK 4.

SZAKMAI ÖSSZEFOGLALÓ A MAGYAR CSATLAKOZÁSI

TÁRGYALÁSOK LEZÁRT FEJEZETEIBŐL

Kapásiné dr. Buza Mária — Pankucsi Zoltán
Számvitel az Európai Unióban
és Magyarországon

Vállalati jog

A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati
Stratégiai Elemző Központ és a
Külügyminisztérium közös kiadványa

Európai Füzetek

A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ
és a Külügyminisztérium közös kiadványa.

Felelős kiadó: Szeredi Péter

A szerkesztőbizottság elnöke: Palánczai Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai: Bagó Eszter, Balázs Péter, Balogh András, Barabás Miklós,
Bod Péter Ákos, Erdei Tamás, Hefter József, Horváth Gyula, Hörcsik Richárd, Inotai András,
Kádár Béla, Kassai Róbert, Kazatsay Zoltán, Levendel Ádám, Lőrincz Lajos, Nyers Rezső,
Orbán István, Somogyvári István, Szekeres Imre, Szent-Iványi István, Török Ádám,
Vajda László, Vargha Ágnes

Főszerkesztő: Forgács Imre

Szerkesztő: Bulyovszky Csilla

Szerkesztőségi titkár: Horváthné Stramszky Márta

A szerkesztőség címe: MEH Európai Integrációs Iroda, 1055 Budapest, Kossuth tér 4.

Telefon: 441-3380

Fax: 441-3394

Lektor: Dr. Kátai Anikó

Kézirat lezárva: 2003. február 14.

Grafikai terv: Szutor Zsolt

Portréfotó: Csorba Gábor

Nyomás és előkészítés: Visit Nyomda & Stúdió

ISSN: 1589-4509

Budapest, 2003.

Kedves Olvasó!

Sajátságos és talán logikus is, hogy az euro-szkeptikus politikai vélekedések, az Európai Unióval kapcsolatos szenzációs média-megnyilvánulások messze elkerülik a komoly szakértelmet igénylő kérdéseket. Logikus, mondjuk, hiszen ahhoz mindenki hozzá tud szólni, hogy mi lesz, ha nem ehetünk mákos téstát. (Ehetünk.) Nagyon jól el lehet rajta vitatkozni és élcelődni, hogy miért nem vág-hatjuk le otthon saját disznónkat és miért nem tölthetünk hagyományaink szerint és kedvünkre hurkát meg kolbászt. (Vágha-tunk, tölthetünk.) Az is hónapok óta témaja ötletlátnyban szenvedő, különböző rendű és rangú médiaszereplőknek, hogy a magyar ember miért nem etetheti konyhai hulladék-kal, közkeletűbb nevén moslékkal a disznáját. (Ha ő fogyasztja el, etetheti.) A végtelenség-ig lehetne sorolni ezeket a – talán úgy is mondhatnánk – EU-öröközödeket.

Vannak azonban témák, amelyek még véletlenül sem kerülnek szóba. Talán, mert nincs vagy nem könnyen fedezhető fel ben-nük a politikai vagy a zsurnalisztikai haszon. Pedig ezek sem kevésbé érdekesek. Itt van például a *számvitel* ügye. Valószínűleg nem túlzunk, ha azt állítjuk, hogy Magyarorszá-gon a rendszerváltás óta valóságos számvite-li forradalom zajlott le. És nemcsak abban az

értelemben, hogy a magyar számvitel rend-szere ma a szó szoros értelmében európai színvonalú. Hanem a tekintetben is, hogy egy jó évtized alatt nagy kulturális átalakulás ment végbe ebben az országban. Igen sokan szereztek könyvelői-könyvvizsgálói képesí-tést. Az ő tudásuk korszerűsítése folyama-tos. De mellettük mások, milliók sajátítottak el roppant rövid idő alatt egy *magas szintű adminisztrációs kultúrát*, olyanok, akik tíz esztendeje esetleg egy számlát sem tudtak kitölteni. Ez azt bizonyítja, hogy nem csupán a magyar számvitel, de a magyar társadalom is messzemenően EU-konform. Nem kell tehát attól tartani, hogy nem lesz versenyké-pes az unióban.

I. A nemzetközi irányzatokról

Ma a világon három nagy számviteli rendszer létezik egymás mellett, amelyek egymástól többé-kevésbé eltérő szemléletben közelítik meg a beszámolási kötelezettséget. Alkalmazásuk szempontjából fontos, hogy közülük kettőnek politikai háttere is van, egy pedig kizárólag szakmai önszerveződés keretében alakult ki. Ezek:

- az Európai Unió jogrendjébe illesztett számviteli szabályozások;
- az Amerikai Egyesült Államok számviteli szabályozása (a továbbiakban: US GAAP);
- a nemzetközi számviteli (új elnevezésük szerint: beszámolóképzítési) standardok és értelmezéseik (régi rövidítése: IAS, új rövidítése: IFRS).

Az egyik fajta, az úgynevezett „kontinentális” megközelítés a feladat *átfogó, elvi jellegű szabályozására* összpontosít (rendszer szemléletű). Hagyományosan ez jellemző a kontinentális Európa országaira, ahol a beszámolóképzítés kötelezettségét, a végrehajtás feladatait kódex jellegű jogszabály (törvény és néhány rendelet) írja elő, amelyet szak-

mai útmutatók egészíthetnek ki. Ilyen az EU számviteli szabályozásának rendszere.

A másik fajta, az „angolszász” megközelítés inkább *problémamegoldó, technikai jellegű*: egy-egy témára összpontosító standardok és értelmezések sokasága képezi a beszámolóképzítés alapját (a beszámolás egységessége érdekében a standardok alkalmazási kötelezettségét jogszabály írhatja elő, mint például Nagy-Britanniában). Ilyenek a nemzetközi számviteli (beszámolóképzítési) standardok és az US GAAP rendszere.

Az EU számviteli rendelkezései az Európai Unión belüli vállalkozások *egységes beszámoltatása* rendszerének kialakítását, illetve a közösségi szintű intézkedésekhez szükség, *elemzési célú adatok begyűjtését* célozzák. Megfogalmazásukra nagymértékben hatott az adóztatáshoz, a hitelezői érdekek védelméhez, az eredmény felosztásához kapcsolódó tagállami hagyományok¹ érvényesítése. Egyes rendelkezések választási lehetőségeket biztosítanak a tagállamoknak, másokat tételesen kell alkalmazni. A rendel-

1 Lásd például a választható mérleg- és eredménykimutatás-sémákat, illetve a kis- és közepes vállalkozások számára biztosított egyszerűsítési lehetőségeket.

2 Egy korábbi, a 15 tagállam jogalkalmazási gyakorlatát felmérő tanulmány szerint a számviteli irányelveknek nagyon kevés olyan rendelkezése van, amelyet a tagállamok mindegyike azonosan vett át (lásd: a Számvitel, adó és könyvvizsgálat című folyóirat 2000. évi 7–10., 12. és 2001. évi 2. számában megjelent, Kapásiné dr. Buza Mária: A 4. és a 7. irányelv a tagállamok szabályozásában című cikksorozat).

kezelések tagállami adaptálása² során nem születhet olyan előírás, amely az irányelvekben foglaltakkal ellentétes gyakorlat folytatását tenné lehetővé, sőt a jogi szabályozás lehetőséget ad a szankcionálásra is.

Az unión belüli egységes számviteli szabályozás felelőse az Európai Bizottság Belső Piaci Főigazgatósága, amelynek – a tagállamokkal egyeztetett – javaslatára a Bizottság az Európai Parlament és a Tanács elé terjeszti a rendelet- vagy irányelvtervezet szövegét. E tervezetekről a Gazdasági és Szociális Bizottság is véleményt mond. A rendelkezéseket az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában, valamennyi tagállam hivatalos nyelvén kihirdetik (Magyarország taggá válását követően a magyar is ilyen nyelv lesz).

Az *US GAAP* olyan sajátos számviteli szabályozási rendszer, amelyben az erre felhatalmazott szakmai szervezetek által kialakított, lényegében jogszabályként kezelt, tematikusan szerkesztett *előírások* (standardok) mellett nagy szerep jut a *bírósági döntéseknek* is (esetjog). Az *US GAAP* ismerete az amerikai tőzsdéken forgalmazott vállalkozások számára elengedhetetlen, ugyanis ott ma még nem fogadják el az *IAS*-ek szerint készített beszámolókat. (A továbbiakban ezzel a rendszerrel nem foglalkozunk.)

A *nemzetközi számviteli (beszámolóképzési) standardok* rendszerét egy szakmai önszerveződés, a londoni székhelyű Nemzet-

közi Számviteli Standardbizottság (angol rövidítéssel: *IASB*) gondozza. E szervezet jogelődjének (az *IASC*-nek) kezdetben az volt a célkitűzése, hogy a beszámolóképzítés fontosabb témáira koncentrálva *összegyűjtse* a világon bárhol alkalmazott, az információgyűjtés és -szolgáltatás szempontjából jó

megoldásokat, amelyek közül bárki tetszése szerint válogathatott. A gazdasági fejlődés a szakértőket e „gyűjtemény” folyamatos bővítésére és felülvizsgálatára készítette, készíteti. (2003. január 1-jéig sorszám szerint 41 standard és 34 értelmezés született, a ténylegesen hatályban lévők száma azonban a visszavont, átszerkesztett standardok és értelmezések miatt ennél valamivel kevesebb.)

A beszámolóik egységes szemléletének megteremtése érdekében a választási lehetőségek fokozatosan csökkentek. 2000-től már nem lehet kiemelni a „kedvező” előírásokat, és „megfelelkezni” a nem kedvezőkről, hanem valamennyi alkalmazható standardnak eleget kell tenni ahhoz, hogy egy beszámolóról azt állíthassák: az IAS-eknek megfelelően készült. Mivel azonban elsősorban technikai szabályozásról van szó, amelyet a tőkeszerzésben való érdekeltség alapján (külföldi befektetők megnyerése céljából) önkéntesen alkalmaznak egyes – főként összevont (konszolidált) beszámolót készítő – társas vállalkozások, az előírások megsértőivel szemben nem helyeznek kilátásba szankciókat. (A szakmai presztízsvesztés lehetősége azonban rendszerint elegendő visszatartó erőnek bizonyul.) A standardok egyelőre nem tartalmazzak a kis- és közepes méretű vállalatok számára megfogalmazott egyszerűsítéseket sem.

Ma ott tartunk, hogy – az Egyesült Államok tőzsdéit kivéve – *a világ valamennyi börzén elfogadják az IAS előírásainak megfelelő összevont (konszolidált) éves beszámolókat*, és számos ország ezt a rendszert alkalmazza megengedő jelleggel vagy kizárólagos számviteli szabályozásként.³

Az IAS-ek rendszere részben a Nemzetközi Tőzsdéfelügyelet Tanácsának (IOSCO) kedvező álláspontja (a szervezet 2000-ben a tőzsdei adatszolgáltatásokhoz megfelelő minőségű információkat biztosító rendszerként fogadta el az 1998–2000 között, a korábbinál több elméleti megfontolás alapulvételével átdolgozott standardokat), részben az Európai Unió integrált tőkepiacokra vonatkozó akciótervének végrehajtási intézkedései révén vált a világméretű számviteli harmonizáció lehetséges kiindulási pontjává. (Az EU számviteli irányelveinek továbbfejlesztése az IAS-ek/IFRS-ek átvételével együtt valósul meg.)

2002 szeptemberében az IASB és az amerikai standardalkotók megállapodtak arról, hogy a két rendszer között ma még fennálló, elvi jelentőségű eltéréseket 2003-ban feltárják, és 2005-ig javaslatot tesznek azok megszüntetésére (konvergencia-program). E törekvések eredményeként az IFRS-ek és értelmezéseik lesznek azok, amelyek – a remények szerint – 2005-től egységes keret adnak a világ bármely pontján készített számviteli beszámolóknak, azon belül elsősorban az összevont (konszolidált) éves beszámolóknak.

3 Lásd az IFAD 62 országra kiterjedő felmérését (www.ifad.net)

4 Általában a Római Szerződés 54. cikk (3) bekezdésének g) pontjára hivatkoznak.

5 Általában a Római Szerződés 95. cikkének (1) bekezdésére hivatkoznak.

6 Magyarul megjelent a Számvitel, adó és könyvvizsgálat című folyóirat 2002. évi 10. számában.

II. A számvitel szabályozása az Európai Közösség jogrendjében

A számviteli beszámolási kötelezettség (ide értve a beszámoló könyvvizsgálatát is) Európai Unión belüli harmonizálásának igénye a letelepülés szabadságával függ össze. Azt a bármely tagállam területén létrehozott társaságok tagjainak és más, velük kapcsolatban álló, a döntéseikhez a társaságra vonatkozó információkat igénylők érdekeinek védelmét szolgáló intézkedések biztosítják.⁴ Az egyéb számviteli tárgyú rendelkezések célja a belső piac létrehozása és működtetésének elősegítése.⁵

A számvitel közösségi szabályozása *többszintű*. Ez azért érdemel figyelmet, mert a jogszabályi hierarchia különböző szintjein eltérő a tagállamok lehetősége sajátosságaik érvényesítésére.

1. Rendeletek

Minden közösségi rendelet utolsó mondata így szól: az „*egészében kötelező és közvetlenül alkalmazandó valamennyi tagállamban*”, azaz a rendelet szó szerint beépül a tagállamok jogrendjébe.

A Magyarország csatlakozását követő számviteli változások szempontjából kiemelt jelentősége van a 2002. szeptember 14-én hatályba lépett, 1606/2002 EK számú, (ügy-

nevezett IAS) rendeletnek, amely a nemzetközi számviteli (beszámolóképzítési) standardok alkalmazásáról szól.⁶ Ez 2005-től kötelezővé teszi az Európai Unió tagállamainak tőzsdén jegyzett társaságai számára, hogy összevont (konszolidált) éves beszámolójukat az IAS (IFRS) rendszerét alapul véve állítsák össze, és felhatalmazza a tagállamokat arra, hogy ezt a rendszert az egyedi beszámolókra és a tőzsdén nem jegyzett vállalkozásokra is kiterjesszék. (Az első reakciók szerint a tagállamok többsége a fokozatosság elvét fogja követni.)

2. Irányelvek

Az irányelvek keretjellegű közösségi jogszabályok, az azokban foglalt elvárásokat a tagállamok beépítik (*adaptálják*) nemzeti szabályozásaikba. Az irányelvek csak azokat a kritériumokat nevezik meg, amelyek érvényre juttatását a nemzeti szabályozásoknak biztosítaniuk kell, szabad mozgásteret hagyva a tagállamoknak az irányelvben foglalt követelmények végrehajtására. Ennek köszönhetően az irányelvek viszonylag időtálló jogszabályokként funkcionálnak. A hatályuk alá tartozókat a tagállamok jelölik ki, legalább az irányelvek célkitűzésének megfelelő körben.

A beszámolóképzítésre vonatkozóan a következő irányelvek vannak hatályban (a továbbiakban: számviteli irányelvek):

- az éves beszámoló készítésének kötelezettségét bizonyos társas vállalkozások számára előíró 4. irányelv (78/660 EKG és módosításai);⁷
- az összevont (konszolidált) éves beszámoló készítésének kötelezettségét előíró 7. irányelv (83/349 EKG és módosításai).⁸

Az előbbieket kiegészítő speciális rendelkezéseket tartalmaznak:

- a bankok beszámolási kötelezettségének sajátosságait szabályozó irányelv (86/635 EKG és módosításai);⁹
- a biztosítóintézetek beszámolási kötelezettségének sajátosságait szabályozó irányelv (91/674 EKG és módosításai).¹⁰

További irányelvek fogalmaznak meg előírásokat a villamos energia (96/92 EK), illetve a földgáz (98/30 EK) szolgáltatásában tevékenykedő vállalkozásokkal szembeni speciális számviteli információigényre vonatkozóan (például: tevékenységi ágak szerinti részletezések, a vertikum konszolidált adatai). Ezek

az igények – a kiegészítő melléklet megfelelő bővítésével – a számviteli törvény által biztosított keretek között is kielégíthetők.

Arról az irányelvről is szólni kell, amely a könyvvizsgálók személyével, tevékenységével kapcsolatos követelményeket írja elő:

- a számviteli dokumentumok kötelező könyvvizsgálatának elvégzéséért felelős személyek működésének engedélyezéséről szóló irányelv (84/253 EKG).¹¹

E rendelkezésekkel a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról és a könyvvizsgálói tevékenységről szóló 1997. évi LV. törvény összhangban van.

3. Az Európai Bizottság közleménye

A számviteli közlemények *tagállami szabályozásba illesztése nem kötelező*. A témánk szempontjából fontos közlemények a következők:

- értelmező közlemény a 4. és a 7. számviteli irányelv egyes cikkeihez (XV/7009/97);¹²
- az euró bevezetésével kapcsolatos számviteli feladatok (XV/D3/7002/97).¹³

7 Magyarul, a korábbi módosításokkal egységes szerkezetben megjelent a Számvitel és Könyvvizsgálat című folyóirat 1998. 7–8. számában, az ezt követő, 65/2001 EU számú módosítása megjelent a folyóirat 2002. évi 1. számában.

8 Magyarul, a korábbi módosításokkal egységes szerkezetben megjelent a Számvitel, adó és könyvvizsgálat című folyóirat 2000. évi 7–8. számában, az ezt követő, 65/2001 EU számú módosítása megjelent a folyóirat 2002. évi 1. számában.

9 Olvasható az Igazságügyi Minisztérium és a Pénzügyminisztérium honlapján.

10 Olvasható az Igazságügyi Minisztérium és a Pénzügyminisztérium honlapján.

11 Olvasható a Pénzügyminisztérium honlapján.

12 Magyarul megjelent a Számvitel, adó és könyvvizsgálat című folyóirat 1999. évi 3. számában.

13 Magyarul megjelent a Számvitel, adó és könyvvizsgálat című folyóirat 1999. évi 2. számában.

Az *értelmező közlemény* kiadásának az volt a célja, hogy tisztázzon néhány – a nemzetközi számviteli szabályozásban esetenként eltérően kezelt – fogalmat (például az árbevétel és a forgalomhoz kapcsolt adók viszonyát, a céltartalékképzést), a megbízható és valós összkép érdekében elsődlegesnek tekintő intézkedést (a leányvállalat bevonása vagy mentesítése a konszolidáláskor). Ezenkívül felhívja a figyelmet arra, hogy a számviteli irányelvek hatályba lépése óta bekövetkezett gazdasági változásokhoz igazodó információigényt hogyan lehet a beszámolási köte-

lezettségre vonatkozó általános kereteken belül kielégíteni.

Az *euró bevezetésével* kapcsolatos számviteli feladatokról szóló közlemény az átszámítás végrehajtásával (rögzített átváltási árfolyamot kell alkalmazni), az árfolyam-különbszerek kezelésével, az egy-egy pénz bevezetésével járó költségek elszámolásával foglalkozik. A közlemény megállapítása szerint az áttérés külön szabályozást nem igényel, a tagállamok folytathatják a korábbi, más külföldi pénznemre alkalmazott átszámítási gyakorlatukat azzal,

hogy a számviteli alapelveket (kiemelten az összemérés és az időbeli elhatárolás elvét) érvényesíteniük kell.

4. Ajánlások

Az ajánlásban foglaltak *átvétele a tagállami szabályozásba nem kötelező*. Ha azonban a tagállam egyetért az abban megfogalmazottakkal, akkor a nemzeti szabályozást úgy kell módosítani, hogy egy éven belül érvényre jussanak az ajánlás javaslatai, útmutatásai. Számviteli tárgyú ajánlások:

- a környezetvédelmi témák bemutatásáról a társaságok éves beszámolójában és üzleti jelentésében (2001/453 EK, 2001. június 13.);¹⁴
- a kötelező könyvvizsgálat minőségének biztosításáról az EU-ban (2001/256 EK, 2001. március 31.);

- a könyvvizsgálatot végzők függetlenségéről az EU-ban (2002/590 EK, 2002. május 16.).

Az ajánlásokat a számviteli törvény, illetve a Magyar Könyvvizsgálói Kamara szabályzatainak megfogalmazásánál figyelembe vettük.

5. Az Európai Unió intézményeinek iránymutatásai

Ilyen, sajátos beszámolási kötelezettséget előíró rendelkezés az Európai Központi Bank – többször módosított – 1998. december 1-jei iránymutatása, amely a Központi Bankok Európai Rendszere (a KBER) összevont (konszolidált) mérlegének elkészítéséhez szükséges adatok begyűjtéséről intézkedik. Az iránymutatás a KBER-ben részt vevő nemzeti központi bankokra hatályos.

¹⁴ A téma számviteli vonatkozásai magyarul a PM honlapján olvashatók (a fordítás nem teljes).

III. A számviteli törvény megfelelése a számviteli irányelvekben foglalt előírásoknak

A csatlakozás feltétele, hogy a leendő tagállam *vegye át a közösségi vívmányokat*, azaz a szabadságjogok (az áruk, a szolgáltatások, a személyek és a tőke szabad mozgása) érvényesítését biztosító uniós jogrendet. A szabályozások megfeleltetéséhez első lépésben tételes összevetéssel meg kellett állapítani az uniós és a magyar jogszabályok közötti eltéréseket. Ezt követően a tárgyaló delegációk tisztázták azt, hogy az eltérések közül melyek azok, amelyek megszüntetése érdeksérelem nélkül vállalható, illetve vannak-e olyanok, amelyek fenntartása a tagállam részéről a csatlakozást követő átmeneti időszakra indokolt (derogációk).

A vállalati (társasági) jog, és ezen belül a számviteli szabályozások tételes összevetésére Brüsszelben, 1998-ban került sor. A magyar számviteli szabályozással kapcsolatban az EU szakértő képviselője mindössze három eltérést emelt ki. A régi (1991. évi XVIII.) számviteli törvény a következőkben nem felelt meg az elvárásoknak:

- a létszámkorlát magas (100 fő volt 50 helyett) az egyszerűsített éves beszámoló készítésének feltételei között;
- az egyéb részesedési viszony mértéke magas (25 százalék volt 20 helyett), ez a konszolidálási kör szempontjából fontos;

- nincs előírás arra, hogy az anyavállalat székhelyén megtekinthető legyen a konsolidált beszámoló (azóta pótoltuk).

Ezen eltérésektől eltekintve a Bizottság Belső Piaci Főigazgatóságának képviselői már a korábbi számviteli törvényt is az európai elvárásoknak megfelelőnek tartották. Így a nemzeti sajátosságok továbbviteléhez bizonyos előírások alóli mentességet, vagy a jogszabály módosításának végrehajtásához időbeli halasztást nem kértünk.

A 2000. évi átdolgozással *a számviteli törvény teljes összhangba került* az EU számviteli irányelveivel, sőt olyan előírások is a részévé váltak, amelyek azt tükrözik, hogy a jogszabály követi a számvitel nemzetközi fejlődésének irányát. Mivel a számviteli irányelvek adaptációjáról van szó, az azokban felkínált egyes választási lehetőségekkel – egyelőre – nem élünk. A közeli jövő feladata, hogy adaptáljuk a 65/2001 EK irányelvet a pénzügyi instrumentumok sajátos értékeléséről, továbbá megteremtjük a feltételeit annak, hogy 2005-től a tőzsdén jegyzett társaságok összevont (konszolidált) éves beszámolójukra az IFRS előírásokat alkalmazzák.

A nemzetközi elvárásokhoz igazodva középtávon várható a nemzeti számviteli

össze, ezzel is érzékeltetve a megfelelés nagy mértékét. Az összevetésnél figyelembe vesszük a nemzetközi számviteli (beszámoló-készítési) standardok rendelkezéseit, fejlesztéseit is.¹⁵ Az összevont (konszolidált) éves beszámoló számviteli törvénybeli szabályozása az EU-tagállamok tapasztalatait alapul véve készült, rendelkezései megfelelnek a 7. irányelv előírásainak, ezért erre külön nem térünk ki. (A konszolidálási feladatokat illetően a számviteli irányelvek és az IAS-ek között nincsenek lényeges eltérések, a konszolidációba bevonandó leányvállalatok tekintetében is rövidesen egyezés születik.)

1. Általános témák

1.1. A beszámolóképzés célja; a megbízható és valós összkép követelménye

standardok bevezetése is, amelyek a számviteli törvény által biztosított elvi keret rugalmasan kitöltve adják meg a „probléma-megoldó” részletszabályokat.

A következőkben a számviteli törvénynek és az EU számviteli irányelveknek *az éves beszámolóra vonatkozó főbb előírásait* vetjük

A beszámoló célkitűzése valamennyi szabályozásban az, hogy a beszámoló adjon megbízható és valós képet a vállalkozás vagyoni, valamint pénzügyi helyzetéről és jövedelemtermelő képességéről. A megbízható és valós összkép érdekében az előírásoktól – kivételes helyzetben – el lehet térni, de az

15 Ajánlott irodalom: Kapásiné dr. Buza Mária: Az IASB törekvései a számvitel nemzetközi harmonizációjára (Számvitel, adó és könyvvizsgálat című folyóirat 2002. évi 3–5. és 9. száma)

16 Egy korábbi felmérés szerint a magyar vállalkozások 75 százaléka tartozik abba a körbe, amelyben a vállalkozás éves nettó árbevétele nem haladja meg az 50 millió forintot. (2004. január 1-jével a társas vállalkozások körében megszűnik az egyszeres könyvvitel vezetésének lehetősége, a beszámoló egységesen a kettős könyvvitel alapján készül.)

eltérést meg kell indokolni, és a hatásait be kell mutatni. A magyar szabályozás a könyvvizsgáló egyetértését is megköveteli.

1.2. A beszámolókészítési kötelezettség hatálya

A számviteli törvény hatálya (gazdálkodók) tágabb, mint amivel a számviteli irányelvek hatályát kiegészítjük (rt., kft., kkt., bt.). Ez az eltérés azonban nem befolyásolja a vállalkozások körébe nem tartozó gazdálkodók beszámolási kötelezettségét.

1.3. A vállalkozás gazdasági mérete szerinti kategóriák

A vállalkozás egyszerűsített éves beszámolót készíthet, vagy választhatja az összevont (konszolidált) beszámoló készítés alóli mentességet, ha bizonyos feltételeknek megfelel. Az egyszerűsítési feltételeket az összevont (konszolidált) éves beszámolót illetően a számviteli irányelvekben meghatározott értékek szerint állapítja meg a számviteli törvény. Ugyanakkor az egyszerűsített éves beszámoló tekintetében a számviteli irányelvek kisvállalatokra megadott értékhatárait el nem érő összegeket jelöl meg a nettó árbevételre, a mérlegfőösszegre. (Ez nem ellentétes az irányelvvel: a tagállamok csak felfelé nem térhetnek el 10 százaléknál nagyobb mértékben.) A számviteli törvény közepes méretű vállalkozási csoportot nem képez.¹⁶

Az IASB csak most kezdett el foglalkozni azzal a gondolattal, hogy a kisvállalatok és a fejlődő országok számára egyszerűbb szabályokat fogalmazzon meg, amennyiben arra tényleges igény van.

1.4. A beszámoló részei

A számviteli törvény a számviteli irányelvek előírásait követi, amikor a nyilvánosságra hozandó beszámoló részeként a mérleget, az eredménykimutatást, valamint a kiegészítő mellékletet jelöli meg.

A beszámolónak *nem része*, de egyidejűleg el kell készíteni *az üzleti jelentést* is. (A számviteli törvény szerinti üzleti jelentés tartalmi követelményei megegyeznek a számviteli irányelvekben előírtakkal.)

Az IAS rendelkezései szerint a beszámolóban az előbb felsoroltakon kívül része a számviteli politika ismertetése, a saját tőke változásairól készített kimutatás és a cash-flow kimutatás is. Az üzleti jelentéshez hasonló belső értékelés készítésének kötelezettsége egyelőre csak a fejlesztési elképzelések között szerepel. Az Európai Bizottság értelmező közleménye alapján az IAS többletinformáció-igényét a kiegészítő mellékletben ki lehet elégíteni. A számviteli törvény a számviteli politikai döntések ismertetését, a cash-flow kimutatás közlését a kiegészítő melléklet részeként írja elő.

1.5. A beszámolóban közölt adatok időbeli összehasonlíthatósága

Ahhoz, hogy a beszámolóban közölt adatok időbelileg összehasonlíthatók legyenek, közölni kell az előző évi adatokat, be kell mutatni a helyesbítéseket, a jelentősebb változásokat. Ezek az elvárások a számviteli törvény szerint is megvalósulnak, sőt a jelentős összegű helyesbítések elkülönítése – a „középső oszlop” technikáját alkalmazva – biztosítja, hogy a folytonosság elve is megfelelően érvényesüljön (a számviteli irányelvek az előző időszak adatok átdolgozását ajánlják). A jelentősebb változások hatásairól, a megszűnő tevékenységről a kiegészítő melléklet ad részletesebb információt. (Az IAS szerint az év közben beszüntetett tevékenység eredményét elkülönítetten kell bemutatni.)

1.6. A számviteli alapelvek, az alapelvek hierarchiája, a szabályozásban való elhelyezésük logikája

A számviteli alapelvek valamennyi szabályozásban lényegileg azonosak, annak ellenére, hogy megfogalmazásuk, hangsúlyozásuk és a szabályozásban való elhelyezésük eltérhet. A vállalkozás folytatásának elve mellett az IAS kiemelt alapelvként kezeli a teljesítés-szemléletet, azaz kettős könyvvitel veze-

tését feltételezi. A számviteli irányelvekben – így a számviteli törvényben is – kiemelten fontos az információ megbízhatósága, ezért az óvatosság elvének itt ma még nagyobb szerepe van, mint az IAS-ben. A számviteli irányelvek tervezett módosítása az alapelvek sorába emeli a tartalom elsődlegességét a formával szemben. (Ezt az elvet a számviteli törvény már tartalmazza.)

1.7. Üzleti év, mérlegfordulónap

Sem a számviteli irányelvek, sem az IAS nem határozzák meg a mérlegfordulónap lehetséges dátumát, sőt az üzleti év hosszának kijelölését is a sajátosságok érvényesítéseként értelmezik. Az információk felhasználóinak igényeit figyelembe véve azonban általános gyakorlat a naptári évhez kötött, 12 hónapra kiterjedő beszámolás. A számviteli törvény lazított a korábbi, szigorúan a naptári évhez kötött üzleti év koncepcióján: bizonyos feltételekkel egyes vállalkozások december 31-től eltérő mérlegfordulónapot is választhatnak a teljes évről szóló beszámolójukhoz.

Az IAS külön standardban foglalkozik a közbenső beszámolóval, és várhatóan 2003 második negyedévében véglegesíti az IFRS-ekre való áttérés feladatait kijelölő standardot (áttérési mérleget kell készíteni).¹⁷

17 A standard tervezetének szövege magyarul megjelent a Számvitel, adó és könyvvizsgálat című folyóirat 2002. évi 12. számában.

2. A mérleg

2.1. A mérleg előírt szerkezete, formai követelményei, kötelező részletezések

A számviteli irányelvekben előírtakkal mindenben harmonizált a számviteli törvényben választásra felkínált mérlegek szerkezete. Az IAS mérlegsémát nem ad, csak a mérlegben közzendő információkat sorolja fel.

2.2. Az eszközök és a kötelezettségek besorolási szempontjai

A számviteli törvény alapján az eszközök, a kötelezettségek besorolásának szempontjai megfelelnek a számviteli irányelv előírásainak (az esedékesség, illetve a használat időtartama és jellege egyaránt fontos). Az IAS kissé másként fogalmazza meg az eszközök besorolásának szempontjait (a tartósság egy tevékenységi ciklusra vonatkozik, ha az egy évnél hosszabb), és ma még megengedett a likviditási mérleg szerinti – azaz a fordított – szerkezet választása is.

2.3. Az irányelv szerint több mérlegtételben elhelyezhető eszközök, illetve források

A 4. irányelv több olyan tételt jelöl meg, amelynek mérlegen belüli elhelyezési módjáról a tagállam dönthet. Ilyenek: a jegyzett, de még be nem fizetett tőke (a befizetés

esedékessége alapján az eszközök között elkülönítve vagy a követelések között, de a saját tőkéből levonásként is lehet), az aktivált alapítási költségek (jelentősége alapján elkülöníthető), az aktív és a passzív időbeli elhatárolások (elkülönítve vagy a követelések, illetve a kötelezettségek részének tekintve). Határozhatnak arról is, hogy a tárgyidőszaki eredményt a saját tőkében belül szerepeltetik-e (előjelenek megfelelően az eszköz, illetve a forrás oldalon önálló tétel lehet), bemutatják-e az eredmény felosztását (az adózott vagy a mérleg szerinti eredményig megy el a levezetés). E döntéseket következetesen kell alkalmazni. A számviteli törvényben szereplő sémák az előbbiekkal kapcsolatban az 1992-ben bevezetett, részben a korábbi hagyományokat (mérleg szerinti eredmény, időbeli elhatárolások kimutatása stb.) továbbvivő gyakorlatot követik. A jegyzett, de be nem fizetett tőke elhelyezése a mai magyar mérlegben – az IAS rendelkezéseinek is megfelelően – a saját tőkét csökkenti.

2.4. Aktiválható – nem aktiválható költségek

A számviteli irányelvek a tagállamokra bízzák, hogy azok – az összemérés elvét érvényesítve – valamely költség aktiválásának lehetőségét a vállalkozások számára megengedjék, illetve annak a mérlegsémán belüli

lehetséges elhelyezéséről döntsenek (lásd korábban). Az IAS keretszabálya kimondja, hogy csak abban az esetben lehet valamely tételt az eszközök között kimutatni, ha az a vállalkozás számára a jövőben hasznot hajt, és ez a haszon a társasághoz várhatóan befo-

lyik. Ezt a szemléletet a költségek aktiválása-kor is érvényesíteni kell: ha valamely költség nem eredményez a jövőben hasznot hajtó eszközt, azt nem szabad aktiválni. Ugyan-csak korlátozott bizonyos – önmagukban nem értékesíthető, csak közvetett módon hasznot hajtó – saját teljesítmények (például: alapítás, átszervezés, kutatás, belső eredetű üzleti vagy cégérték) aktiválásának lehetősége.

2.5. A tartalékolás lehetséges módjai

A tartalékolásnak több módja is van, így például:

a) *adminisztratív tartalékolás:*

- vállalkozásból kivonható adózott jövedelem nagyságának korlátozása jogszabályi vagy belső rendelkezés alapján;
- nem realizált vagyonnövekmény kimutatásának lehetősége, amely nem osztható fel (átértékelési/értékelési tartalék¹⁸);

b) *számvitel-technikai tartalékolás:* a tárgy-időszaki eredményt csökkentő, a tényleges erőforrás-felhasználást megelőzően elszámolt ráfordítások (céltartalékok, passzív időbeli elhatárolások, gyorsított amortizáció);

c) *pénztartalékolás:* a pénzeszközök elkülönítése, lekötése saját döntés alapján (általában beruházási céllal történik ilyen).

A vállalati jogi irányelvek a saját tőkében bizonyos elkülönítéseket írnak elő (például a be nem fizetett jegyzett tőkére kötelező a tulajdonosnak tartalékot képeznie). E rendelkezéseket figyelembe véve a saját tőke mérlegen belüli részletezése többféle tartalékot is feltüntet azzal, hogy a tagállami sajátosságokat továbbrészletezéssel, új tételek felvételével lehet érvényesíteni. A számvil-

¹⁸ Az elnevezésbeli eltérés arra utal, hogy az átértékelés eredményhatását figyelembe lehet-e venni (lásd később).

teli törvény szerinti tőketartalék, lekötött tartalék és eredménytartalék a követelményeknek megfelel. Az értékhelyesbítés ellen-tételét jelentő értékelési tartalék kezelése azonban eltér az irányelvben az átértékelési tartalék kezeléséről megfogalmazottaktól, mivel az előbbiből nem lehet az eredmény-tartalékba átcsoportosítani (az értékhelyes-bítésnek nincs kapcsolata az eredménnyel). Ez a különbség azonban pillanatnyilag nem okoz nehézséget az irányelvnek való megfele-lésben, mivel az átértékelés alkalmazása nem kötelező.

Az IAS a saját tőke elemeit nem taglalja, a saját tőken belüli tartalékolás rendszerét nem szabályozza. Ugyanakkor a saját tőke állományváltozásának összetevőiről (kiemel-ten a tőkeemelés, a tőkeleszállítás, a közvet-lenül a saját tőkével szemben elszámolt tételek bemutatására) külön beszámolórész összeállítását írja elő. A számviteli irányelvek adta keretbe ez az információ a kiegészítő melléklet részeként illeszthető be.

A céltartalék képzésének számviteli irány-elvi szabályait teljesíti a számviteli törvény. Ugyanakkor folyamatban van a nemzetközi szabályok összhangjának megteremtése, mivel az IAS a céltartalék képzéséhez szigo-rúbb feltételeket támaszt (az elkötelezett-ségnek már a mérlegfordulónapon fenn kell állnia), és a költségekre való céltartalék-képzéssel nem ért egyet.

2.6. A mérleg tételeinek értékelése a tényleges bekerülési értékből kiindulva

Az eszközöket hagyományosan a bekerülési értékükből kiindulva kell értékelni. A bekerü-lési érték az a múltbeli érték, amely általában pontosan megállapítható: az eszköz beszerzé-séhez, előállításához közvetlenül kapcsolódó erőforrás-felhasználások pénzben kifejezett értéke. A vásárolt eszközök bekerülési értéké-nek meghatározásánál nincsen vita, az egysze-rűsített értékelés lehetőségei (átlagolás, kifo-gyási sorrend) is rendszerint azonosak. A saját előállítású eszközök önköltségének megáll-a-pítása tekintetében azonban a szabályozá-sok – félreértésre okot adóan – eltérően fogalmaznak (az IAS változó és fix termelési költségekről beszél, a számviteli irányelvek és a számviteli törvény viszont közvetlen és közvetett költségekről). Ennek ellenére vala-mennyi esetben a közvetlen önköltség képezi az értékelés alapját. (A fix/közvetett költségek felosztásának módja jelenti a megoldás kul-csát, mivel az értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségek az előállítási költségben nem vehetők figyelembe.)

2.7. A mérleg egyes tételeinek átértékelése

Az átértékelés fogalma alatt a számvitelben általában felértékelést értünk (az értékelés-kor kimutatott könyv szerinti érték – a való-diság elve alapján – hozzáírással az aktuális

értékre módosul, amely meghaladhatja a tényleges bekerülési értéket is). Természetesen az átértékelte eszköz esetében is előállhat olyan helyzet, hogy később – az óvatosság elve alapján – terven felüli értékcsökkenést, értékvesztést kell elszámolni.

Csak a befektetett eszközök körében indokolt az átértékeléssel foglalkozni, a forgóeszközöknél az értékváltozás rövid időn belül ténylegesen realizálódik. (A számviteli irányelvek ezt a tárgyi eszközökre és a befektetett pénzügyi eszközökre engedélyezik, az IAS a vásárolt immateriális javakra is, a számviteli törvény az értékhelyesbítést elkülönítetten kezeli.) Az átértékelés bruttó és nettó módon is történhet. Az első esetben az átértékeléssel mind a bruttó érték, mind a halmozott értékcsökkenés az értéknövekedéssel arányosan változik (a különbözetük adja az aktuális értéket), a másodiknál az átértékelte nettó értéket mint „új bekerülési értéket” figyelembe véve számolnak (a már leírt összeget nem módosítják). Ha korábban terven felüli értékcsökkenést, értékvesztést számoltak el, az átértékeléskor először azokat kell visszairni az eredménybe, és csak az ezen felüli összeg kerül az átértékelési tartalékba.

Az átértékelés, ha a szabályozás elismeri annak az eredményre gyakorolt hatását,

többletköltség elszámolásához vezet (tárgyi eszköz esetében az átértékelte érték lesz a terv szerinti értékcsökkenés elszámolásának is az alapja, ezzel nő a pótlási fedezet; az értékesítés jellegű állománycsökkenésekor a magasabb összeget kell ráfordítás-ként kivezetni). Ha a többletköltség az összemérés elve alapján megtérül a tevékenység bevételeiből (a piac az értékesítette termékek, szolgáltatások árában, az eszköz ellenértékében elismeri azt), akkor az átértékelési tartalékból ennek megfelelő összeget átvezetnek az eredménytartalékba, a többletköltség okozta tárgyidőszaki veszteség kompenzálására. Amennyiben az átértékelte eszköz ellentétel nélkül kerül ki a vállalkozás birtokából (megsemmisül, térítés nélkül átadják), akkor az eszközhöz kapcsolódó átértékelési tartalékkal – az eszköz kivezetése előtt – a nyilvántartási értéket csökkentik (a vállalkozás vesztesége itt is csak a tényleges bekerülési érték lehet).

Ha a szabályozás szerint (lásd a számviteli törvényt) az átértékelésnek – az óvatosság elve alapján – az eredményre nem lehet hatása, akkor a növekmény csak a saját tőkében elkülönítette tartalékként jelenik meg (az értékhelyesbítés és az értékelési tartalék csak egymással szemben változhat).

19 Ajánlott irodalom: Kapásiné dr. Buza Mária: Az eszközök fel- és visszaértékelésének szabályai az Európai Unió negyedik irányelveben és a nemzetközi számviteli standardokban (Számvitel, adó és könyvvizsgálat 1999. évi 11. szám)

2.8. A terv szerinti értékcsökkenés elszámolásának sajátos szabályai

A terv szerinti értékcsökkenés alapja – az IAS követendő módszeréhez hasonlóan – a számviteli törvény szerint a maradványértékkel csökkentett bekerülési érték. A számviteli irányelvek nem írják elő a maradványérték figyelembevételét, de nem tiltják az alkalmazását (elősegíti az összemérés-alapelv érvényesülését).

A nemzetközi szabályozások ugyanakkor arra is lehetőséget adnak, hogy a terv szerinti értékcsökkenés alapja az ártértékelt érték

legyen. E módszer alkalmazásakor minden ártértékeléskor módosítani kell a még hátralévő hasznos élettartam éveire elszámolható értékcsökkenést, és a felértékelésből származó többletköltség miatti veszteséget a korábban már említettek szerint kell kompenzálni.

A számviteli irányelvekben bizonyos aktivált költségekre előírt időkorlátokat a számviteli törvény is alkalmazza (az alapítás-átstruktúrázás, a kísérleti fejlesztés aktivált költségét legfeljebb 5 év alatt le kell írni). Az üzleti vagy cégértéket – a számviteli irányelvek megengedő szabálya alapján – a számviteli törvény szerint 5 éven túl kell leírni. Az IAS erre – kivételes eltéréssel – 20 évet engedélyez.

2.9. A terven felüli értékcsökkenés, az értékvesztés, a visszairás elszámolásának feltételei és technikája

Az óvatosság elve alapján az eszközök használhatóságában, piaci értékében bekövetkezett kedvezőtlen változások miatt terven felüli értékcsökkenést vagy értékvesztést kell elszámolni.¹⁹ Mivel az értékek előbbiek szerinti lecsökkentése az eredményre is hat (ráfordítás), csak tartós tendencia alapján kötelező azt elszámolni. Tartósságon a számviteli törvény 1 évet meghaladó időtartamot ért. Ha az érték változása tartósan kedvező irányba fordul, a korábban elszámolt csök-

kentést – a valódiság elvét érvényesítve – indokolt visszaírni (a bevétel ellentételezi a korábbi ráfordítást). Ezeket a szabályokat a számviteli irányelvek és az IAS is alkalmazza. A 36. IAS különösen részletes ajánlásokat fogalmaz meg arra nézve, hogy milyen belső és külső információkat kell figyelembe venni az érték változásának megítéléséhez.

3. Az eredménykimutatás

3.1. Az eredménykimutatás összeállításának választható módszerei, előírt szerkezete, formai követelményei

A szabályozások megegyeznek abban, hogy az eredmény összköltség, illetve forgalmi költség eljárással állapítható meg. Az első eljárás a tárgyidőszakban felmerült összes költség *naturális* jelleg szerinti megoszlására, a második az értékesítés közvetlen és közvetett költségeire, azaz a költségek *funkciójára* helyezi a hangsúlyt. A számviteli irányelvek mindkét eljáráshoz kétféle – levezető, illetve mérlegszerű – sémát kínálnak fel, amelyeket a számviteli törvény átvett. Az IAS az eredménykimutatáshoz sem ad formai előírást, csupán annak minimális információtartalmát sorolja fel.

3.2. Eredménykategóriák

A számviteli irányelvek szerinti eredménykategóriák körét (szokásos eredmény, rendkí-

vüli eredmény, az üzleti év eredménye) a számviteli törvény a továbbbrazsletezésre, valamint az eredmény felosztásának a beszámolóban való bemutatására adott lehetőség alapján egészíti ki.

Az IAS-fejlesztések keretében olyan eredménykimutatást terveznek, amelyben – a cash-flow kimutatás fogalmaihoz igazodva – elkülönülne a tevékenységből származó eredmény, a finanszírozás költsége, a befektetések hozama, valamint a csupán az év végi értékelésből származó eredmény. Olyan javaslat is létezik, amely arra irányul, hogy az értékelésből származó eredményt bontsák meg a tényleges bekerülési érték, illetve a valós (csere)érték alapon értékelt tételek szerint. A rendkívüli eredmény elkülönítésének tiltását tervezik (a hatályos előírások szerint ennek lehetősége nagyon korlátozott).

3.3. Az eredménykimutatás fontosabb tételeinek tartalma

Az eredménykimutatás tételeire vonatkozóan viszonylag kevés előírás olvasható a nemzetközi szabályozásokban. Ezekben a *bevétel* kimutatásának fő szempontja annak realizáltsága. Az IAS lehetőséget biztosít a hosszú távú építési szerződések bevételeinek a teljesítéssel arányos elszámolására, kiegyenlítőtebbé téve ezzel az eredmény alakulását. (Sem a számviteli irányelvek,

sem a számviteli törvény nem tartalmaz ilyen előírást.)

Az IAS szerint bevételként az ellenértéknek csak a vállalkozást megillető része számolható el, a harmadik személynek továbbadandó összegek (például az adók, a megbízott megillető összeg) nem. Ezzel szemben a számviteli irányelvekhez adott értelmező közlemény (és ennek alapján a számviteli törvény) a fogyasztási adót az árbevétel részeként értelmezi.

Az egyéb nyereség, illetve veszteség jellegű tételek elszámolása nem kizárólag az eredményben lehetséges, hanem bizonyos esetekben közvetlenül a saját tőkével szemben, esetleg az eszközérték módosításával is történhet (például az IAS szerint a kapott támogatásoknál választani lehet). Az időbeli elhatárolással ötvözött magyar gyakorlat nem ellentétes a nemzetközi előírásokkal.

Az *átszámítási árfolyamkülönbszerek* elszámolásának EU-beli lehetőségeit az euró bevezetésének számviteli teendőiről szóló közlemény foglalta össze. A számviteli irányelvek mindössze azt írják elő, hogy a kiegészítő mellékletben ismertetni kell az átszámításnál alkalmazott módszert és az átszámítás hatását. A tagállamok gyakorlata e téren igen szerteágazó, az óvatosság és a valódiság-elv érvényesítésének eltérő mértéke miatt. Az IAS szerint a pénzügyi teljesítéskor keletkező, vagy a mérlegfordulónapi értékeléssel összefüggő árfolyamkülön-

bözeteket előjelüknek megfelelően el kell számolni az eredményben. A számviteli törvény legutóbbi módosítása ezt a módszert követi.

4. A kiegészítő mellékletben kötelezően bemutatandó információk

A számviteli irányelvek a kötelező információk ismertetésén túl – tág teret biztosítva a sajátosságok érvényesítésére – felsorolják a kiegészítő mellékletben közlendő legfontosabb információkat (a számviteli törvény ezeket mind tartalmazza):

- a vállalkozás jegyzett tőkéjének változása (tőke kibocsátás, tőkeleszállítás, saját részvény visszavásárlása), tulajdonosi kapcsolatai (kapcsolt vállalkozásokra vonatkozó információk);
- a vállalkozás tevékenységének bemutatása, részletező adatok az árbevételről;
- a befektetett eszközök összetétele, állományváltozása;
- a számviteli politikai döntések és a bekövetkezett változások ismertetése a folytonosság, a következetesség elvének érvényesítéséhez;
- a mérleg, az eredménykimutatás tételeinek jobb megértéséhez szükséges részletezések, magyarázatok, ide értve az összevont tételek kifejtését, az értékelés módját és hatását is;
- a jelentősebb összegű, az eredményre ható számviteli technikák alkalmazása (időbeli elhatárolások, céltartalékok, a fizetendő adó jövőben kiegyenlítendő különbözetei);
- a kimutatott öt éven túli lejáratú, illetve a mérlegbe fel nem vehető, de a vállalkozás

helyzetének, teljesítményének megítélését befolyásoló követelések, biztosítékok és fizetési kötelezettségek ismertetése;

- a foglalkoztatottak létszáma, juttatásai;
- a vezető tisztségviselők juttatásai,
- 2004-től a valós (csere)értéken értékelt és a nem azon értékelt pénzügyi instrumentumok értékelésének részletezése.

Az IAS – mivel sem a mérlegre, sem az eredménykimutatásra nem ad kötelező formai előírást – a kiegészítő mellékletnek fontos szerepet szán: egyes rendelkezések úgy szólnak, hogy a kívánt információt vagy a mérlegben/eredménykimutatásban, vagy a kiegészítő mellékletben kell közölni. Az egyes standardokban előírtak összegezésével összeállítható információigény-lista meg lehetőségen hosszú.²⁰ A vállalkozás a kiegészítő mellékletben tud nyilatkozni arról, hogy a beszámolót az IAS-eknek megfelelően állították össze. Az IAS-ek (IFRS-ek) hatályba léptetése bizonyos türelmi idő biztosításával történik, ezért lehetséges a korábbi alkalmazásuk is, amiről ugyancsak itt kell nyilatkozni.

²⁰ Ajánlott irodalom: Barry J. Epstein – Abbas Ali Mirza: Nemzetközi számviteli standardok, magyarázatok és alkalmazások, 2002. (a szakkönyv magyar fordítása, PERFEKT, 2003.)

IV. A magyar számviteli szabályozás előtt álló feladatok

Ahogy az az előzőekből is megállapítható, a Magyarországon érvényben lévő számviteli szabályozás tartalma megfelel a hatályos európai uniós számviteli elvárásoknak, sőt nemzetközi összehasonlításban is fejlettnak minősíthető. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy a mindenkor hatályos uniós és magyar jog közötti összhang megteremtését és fenntartását szolgáló jogharmonizációs folyamat nem ért véget azzal az időponton, amikor Magyarországot formálisan is felkészültnek nyilvánították az uniós tagságra. Az összhangot ezt követően is biztosítani kell.

Az Európai Unió számviteli szabályozása modernizációjának alapját a Bizottság pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó akcióterve képezi [*Implementing the framework for financial markets: Action Plan, COM (1999) 232*], amelynek egyik célja az, hogy megteremtse a nyilvánosan forgalmazott társaságok pénzügyi beszámolóinak összehasonlíthatóságát. E célkitűzés egyrészt a számviteli irányelvek módosításával, másrészt az IAS (IFRS) alkalmazásának bevezetésével valósítható meg.

1. A számviteli irányelvek módosításai

1.1. A valós értéken történő értékelés

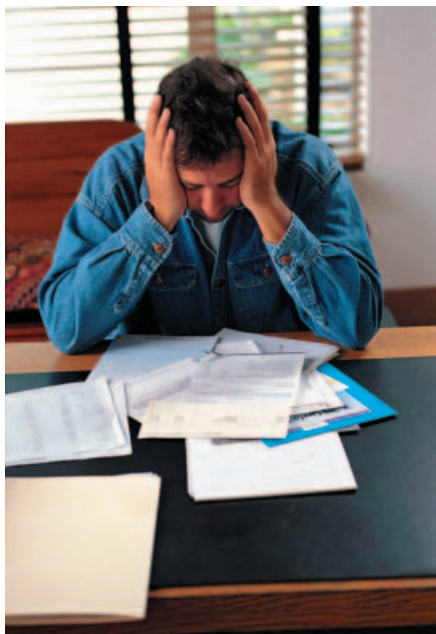
Az Európai Parlament és a Tanács – korábbiakban említett – 2001. szeptember 27-i, 2001/65/EK irányelve módosítja a meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok, illetve a bankok és más pénzügyi intézetek éves és összevont (konszolidált) beszámolójáról szóló 78/660 EKG, 83/349 EKG és 86/635 EKG számú irányelveket az értékelési szabályok tekintetében. Ezzel az Európai Unióban megteremtették a 32. és a 39. IAS-ekben szabályozott pénzügyi instrumentumok valós értéken történő számbavételének jogi hátterét. Ezt az irányelvet a tagországoknak 2004. január 1-jét megelőző hatályba lépéssel kell adaptálniuk saját jogrendszerükbe, Magyarországon várhatóan 2003 második félévében kerül erre sor.

A számviteli irányelvek módosítása – az általánosan alkalmazott bekerülési érték és a megengedett átértékelések mellett, harmadik módszerként – lehetővé teszi a valós (csere)értéken (*fair value*) való értékelést.

A számviteli irányelvek ez irányú módosítása előírja, hogy a tagállamoknak meg kell engedniük vagy elő kell írniuk valamennyi társaságra vagy azok bármely csoportjára a pénzügyi instrumentumok – ide értve a származékos pénzügyi instrumentumokat is – valós (csere)értéken történő értékelését azzal, hogy ez a lehetőség vagy kötelezettség az összevont (konszolidált) éves beszámolóra korlátozható. Az IAS a pénzügyi instrumentumokat értékelésük sajátosságai alapján négy csoportba sorolja:

- a) *a kereskedési célú instrumentumok*, amelyek esetében a hasznosítási célhoz legjobban a valós (csere)értéken történő értékelés kapcsolódik (a mérlegben az aktuális piaci értéken szerepelnek, mivel ezeknek van piacuk, az érték könnyen megállapítható);
- b) *a származékos instrumentumok*, amelyek valamely kockázat mérséklését szolgáló megállapodások, így hatással vannak az eredményre; bekerülési értékük nulla vagy nagyon alacsony, ezért a beszámolóból kimaradnának, ha nem valós (csere)-értékükön értékelnék őket;
- c) *az értékesíthető eszközök*, amelyeket elsődlegesen nem eladási céllal tartanak, de a piaci árak változásaira reagálva, vagy likviditási problémák megoldására értékesíthetnek, ezért ezeket is célszerű valós (csere)értékükön kimutatni;

- d) *a lejáratukig, esedékességükig megtartott instrumentumok*, amelyeket a törlesztésekkel, esetleges értékvesztéssel csökkentett bekerülési értéken célszerű kimutatni.

Ezt figyelembe véve a számviteli irányelvek módosítása szerint is csak olyan instrumentumokra lehet alkalmazni a valós (csere)értéken való értékelést, amelyeket a kereskedési portfólió részeként tartanak, illetve amelyek származékos pénzügyi instrumentumok, ezzel szemben nem alkalmazható a lejáratukig megtartott nem származékos pénzügyi instrumentumokra, a társaság kölcsöneire

és követeléseire, egyes részesedést jelentő befektetésekre, a társaság által kibocsátott tőkeinstrumentumokra stb.

A valós (csere)érték meghatározásánál – főszabályként – a piaci értéket kell alapul venni azoknál a pénzügyi instrumentumoknál, amelyek esetében a megbízható piac könnyen azonosítható. Ezzel szemben az általános értékelési eljárások és módszerek alapján kapott értéket kell valós (csere)-értéknek tekinteni azon instrumentumok tekintetében, amelyeknél a megbízható piac nem azonosítható könnyen, azzal, hogy az ilyen értékelési eljárásoknak és módszereknek biztosítaniuk kell, hogy a piaci árat elfogadhatóan közelítsék.

A módosítás rendelkezik a valós (csere)értéken történő értékelésből származó különbözetek elszámolásáról, illetve az ezen értékelési módszer alkalmazásával összefüggő többletinformációk kiegészítő mellékletben való bemutatásáról is. A módosítás szerint az üzleti jelentésben ki kell térni a pénzügyi instrumentumoknak a vállalkozás általi hasznosítására, a társaság pénzügyi kockázatkezelési célkitűzéseire és politikájára, illetve a társaság ár-, hitel-, likviditási és cash-flow kockázatoknak való kitettségére is. (A valós értéken történő értékelés alkalmazási lehetőségét – értelemszerűen – beépítették a 83/349 EKG és 86/635 EKG számú irányelvekbe is.)

1.2. További módosítások

A számviteli irányelvek további módosításai ma még csak tervezet formában ismertek. A javaslat célkitűzései:

- a) a számviteli irányelvek és az IAS-ek közötti valamennyi meglévő ellentét feloldása;
- b) annak biztosítása, hogy az IAS-ekben választhatóként felkínált számviteli eljárások azon uniós társaságok számára is hozzáférhetők legyenek, amelyek továbbra is a számviteli irányelvek szerinti jogi szabályozást veszik alapul;
- c) a számviteli irányelvek szerkezetének felfrissítése oly módon, hogy azok keretet adjanak a számviteli beszámolóshoz, amely összhangban van a modern gyakorlattal, és elég rugalmas ahhoz, hogy az IAS-ekbeli fejlődést is lehetővé tegye.

2. Az „IAS-rendelet”

Az Európai Unió számviteli modernizációjának legmeghatározóbb lépése azonban kétségtelenül az Európai Parlament és a Tanács nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról szóló, 1606/2002 EK rendelete, amely előírja, hogy az Európai Unió tőzsdéin jegyzett vállalkozások 2005-től – egyes esetekben 2007-től – kezdődően az IAS-ek (a jövőben: IFRS-ek) egy úgynevezett uniós befogadási mechanizmus keretében jóváhagyott, és a rendelet mellékleteként

kihirdetett körének megfelelően kötelesek összeállítani összevont (konszolidált) éves beszámolójukat. A rendelet szerint a tagországok megengedhetik vagy megkövetelhetik azt is, hogy az említett vállalkozások éves beszámolójukat, illetve a többi vállalkozás az éves és/vagy az összevont

(konszolidált) éves beszámolót a hivatkozott eljárás alapján jóváhagyott és kihirdetett nemzetközi számviteli standardok alapján állítsa össze. A befogadási mechanizmus keretében alkalmazásra elfogadott IAS-eket a tagállamok hivatalos nyelvein kihirdetik az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában.

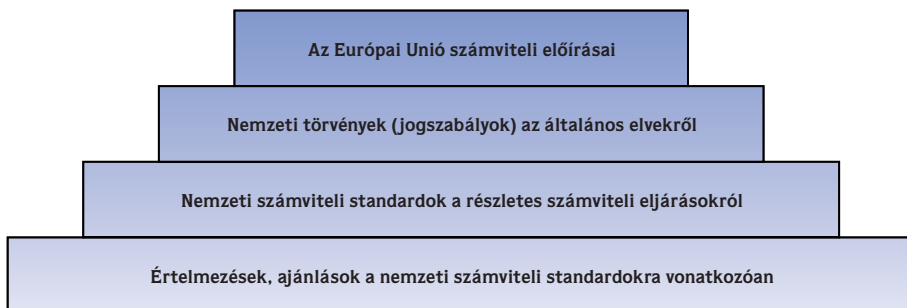
V. A magyar számviteli szabályozás továbbfejlesztése

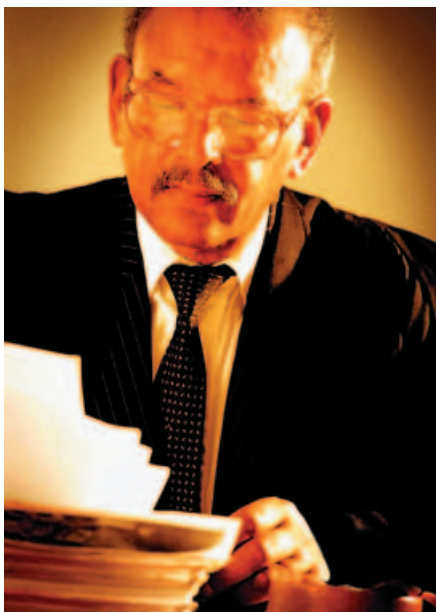
A vonatkozó uniós szabályozás napjainkban tapasztalható fejlődése és erőteljes bővülése egy hosszú távú, a magyar számviteli szabályrendszer egészét érintő továbbfejlesztés szükségességét vetíti előre. Ez rugalmas alkalmazkodást lehetővé tevő hazai jogszabályi (szabályozási) rendszert igényel, amelyben az előírások kialakításában az Országgyűlés és a Kormány mellett kiemelt (és a mainál közvetlenebb) szerepet kapnak a számviteli szakma képviselői.

Tekintsük át az ide vonatkozó uniós gyakorlatot. Több uniós tagország (így például az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország) gyakorlatban alkalmazott számviteli szabályozási modelljében a következő hierarchikus szinteket lehet megkülönböztetni:

Az ilyen szabályozási rendszerben az Európai Unió számviteli előírásai (irányelvek, rendeletek stb.), az általános számviteli elvekről szóló nemzeti törvények (jogszabályok), valamint a részletesebb számviteli eljárásokat tartalmazó nemzeti számviteli standardok alkotják azon szabályok körét, amelyek alkalmazása a hatályuk alá tartozók számára kötelező. A modell felépítéséből következően az egyes tagországoknak nemzeti jogszabályaik, számviteli standardjaik és az azokra vonatkozó értelmezéseik, ajánlásaik útján van lehetőségük arra, hogy – nemzeti sajátosságait szem előtt tartva – elősegítsék az uniós előírások gyakorlati végrehajtását.

A magyar számviteli törvény 176. szakaszának az előbbieket figyelembe véve megfo-

galmazott előírása, hogy azokat a törvényi előírásokat kiegészítő részletes szabályokat, módszereket, eljárásokat, amelyek a megbízható és valós kép bemutatásához szükségesek, *nemzeti számviteli standardokba* kell foglalni. A magyar nemzeti számviteli standardok rendszere kialakításának és működtetésének többek között azt is elő kell segítenie, hogy az Európai Unió számviteli szabályozásának – több éven keresztül megvalósuló – modernizációját, és azt követő folyamatos továbbfejlesztését megfelelő gyorsasággal és hatékonyan tudják követni a hazai előírások.

A nemzeti számviteli szabályozás továbbfejlesztésének keretében egyúttal meg kell teremteni a lehetőséget arra is, hogy a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról szóló, 1606/2002 EK rendelet magyarországi hatályba lépése ne ütközzön akadályokba a végrehajtás során. Ennek keretében, a nemzetközi számviteli standardok szakmailag lektorált magyar nyelvű fordítása elkészítésének elősegítésére – a Magyar Könyvvizsgálói Kamara, a Pénzügyminisztérium és a Magyar Számviteli Szakemberek Egyesülete együttműködésével – létrejött a Magyar Számvitel Fejlesztéséért Alapítvány. A standardok 2002. január 1-jei állapotának megfelelő fordítás várhatóan 2003-ban készül el, s azt a felülvizsgálatok, fejlesztések eredményeivel folyamatosan ki kell egészíteni.

Tekintettel az előzőekre a számviteli szakma széles körű bevonásával indokolt összeállítani a *magyar számviteli szabályozás továbbfejlesztésének koncepcióját*. A koncepció egyik kulcskérdése az lesz, hogy az 1606/2002 EK rendeletben a tagországok számára biztosított *választási lehetőségek* közül melyekkel él Magyarország. Vagyis, hogy hazánkban kötelező lesz-e (kinek és mikortól) a nemzetközi számviteli (beszámolóképzési) standardok alkalmazása a tőzsdén jegyzett társaságok konszolidált beszámolóján kívül más vállalkozások szá-

mára, és az éves beszámolók tekintetében is. A 2001/65 EK irányelv adaptálása a koncepcióban foglaltak figyelembevételével kerül sorra.

A koncepció másik kulcskérdése a nemzeti számviteli standardokkal kapcsolatos szakmai álláspontok rögzítése. Ennek alapján – várhatóan 2003-ban – kormányrendelet fogja szabályozni a nemzeti számviteli standardok készítésének, kidolgozásának feltételeit, a standardok elfogadásának, bevezetésének, hatályba léptetésének követelményeit.

Az eddig lezajlott szakmai egyeztetéseken megegyezés született arról, hogy a magyar számviteli szabályozást – az Európai Unió előírásainak figyelembevételével – összhangba kell hozni a nemzetközi számviteli standardokkal, az adókötelezettséget előíró jogszabályokkal való kapcsolatot azonban a továbbiakban is indokolt fenntartani.

A változásokra szervezett keretek között készítik majd fel az érintetteket, s a felkészítést a Könyvvizsgálói Kamara tagságának, a nyilvántartásba vett mérlegképes könyvelőknek rendszeres továbbképzése is elősegíti.

VI. További információforrások

Pénzügyminisztérium, Számviteli főosztály
1051 Budapest, József nádor tér 2–4.
Telefon: 327-2385
www.p-m.hu

Magyar Számviteli Szakemberek Egyesülete
1024 Budapest, Margit körút 7. III/5.
Postacím: 1277 Pf. 78.
Telefon: 315-1251, 315-1252

Magyar Könyvvizsgálói Kamara
1373 Budapest, Szinyei Merse Pál utca 8.
Telefon: 473-4500
www.mkvk.hu

Az Igazságügyi Minisztérium honlapja:
(a magyarra lefordított közösségi jogszabályok itt megtalálhatók)
www.im.hu

A Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság (IASB) honlapja:
www.iasb.org.uk

A Pénzügyi Számviteli Standard Bizottság (FASB) honlapja:
www.fasb.org

Az Európai Unió ingyenesen hozzáférhető jogszabály-adatbázisa (angol nyelven):
<http://europa.eu.int/eur-lex/en/search/searchlif.html>

Az Európai Bizottság Belső Piaci Főigazgatóságának számviteli jogi gyűjteménye (angol nyelven):
http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/account/index.htm

A Számvitel, adó és könyvvizsgálat című folyóirat

Olyan időszakot élünk, amelyben a számvitel világméretű összehangolása egyre sürgetőbbé válik. A globális tőke mozgások, a nemzeti határokat mind gyakrabban átlépő vállalati tranzakciók, és általában a földgolyót át- meg átszövő gazdasági kapcsolatok mindinkább arra ösztönöznek, hogy a vállalkozások számviteli beszámolóit egységes szemlélettel készítsék. Ebből a szempontból nézve is szerencsésnek nevezhető az Európai Unióhoz való csatlakozásunk időpontja. Hiszen a magyar számvitelnek a nemzetközi gyakorlathoz való alkalmazkodása rögtön a rendszerváltáskor megkezdődött, és az utóbbi bő évtizedben egészében megtörtént. Jelenleg tehát az a legfőbb feladatunk, hogy az eddigi eredmények alapján lépést tartsunk a nemzetközi szakmai fejlődéssel.

Kapásiné dr. Buza Mária
vezető főtanácsos
Pénzügyminisztérium

Pankucsi Zoltán
tanácsos
Pénzügyminisztérium